

LEONAS JOVAIŠA

MOKYTOJŲ RENGIMAS

Mokytojų rengimas pradinei, vidurinei ir aukštesniajai mokyklai Europos šalyse tapo viena aktualiausių problemų ryšium su postindustrinės visuomenės pasikeitimais, kultūros, ekonomikos ir politikos integracija, su migracijos antplūdžiu. Vienos šalys mokosi iš kitų. Lietuvoje taip pat pertvarkomas mokytojų rengimas daugiausia atsižvelgiant į Europos patirtį, nes norima turėti lygiaverčius absolventų diplomus. Tai suprantama.

Šiuo metu mes susiorientavome į struktūrinį studijų pakeitimą, dar mažai nuveikta pertvarkant mokymo turinį tiek specialybės, tiek pedagogikos ciklams. Vilniaus pedagoginis universitetas specialybės ir pedagogikos disciplinų mokymo laiko santykį nustatė palankiai pedagoginiam studijų parengimui – ne mažiau 20% viso studijų laiko. Laikytasi nuostatos: juo žemesnės pakopos mokyklai rengiami mokytojai, juo tas procentas yra didesnis. Kopenhagos universitetas šiam ciklui skiria 800 valandų. Tai geri pavyzdžiai.

Dabar atėjo metas parengti tobulesnės pedagoginio ciklo dalykų studijų programas. Kodėl jas reikia tobulinti? Priežasčių yra daug, bet bene svarbiausia ta, kad ligi šiolei pedagogikos kursas buvo pernelyg teoriškas. Studentai nesugebėjo teorijos taikyti praktikoje, todėl ne vienas sakydavo, kad „pedagogika nieko neduoda“, kad ji nereikalinga. Iš tiesų pedagogikos autoritetas krito. Mokytojai ją nepakankamai vertino, bandė ir bando kurti „savo pedagogiką“. Daug kam neaišku, ar pedagogika yra mokslas, ar ji tik susistemintas pageidavimų, idealių pasiūlymų, ideologinių teiginių rinkinys. Nėra abejonės, kad tik nuodugnus ir detalai praktiškas visos ugdymo tikrovės studijavimas sustiprins pedagogikos autoritetą, jos mokslinę prasmę. Tada teorija virs praktiniais pedagoginiais įgūdžiais.

Kurioms pedagoginės praktikos sritims per maža buvo skiriama dėmesio? Kokių įgūdžių trūksta? Tas sritis galima išskaičiuoti kaip: savimonės aktyvacijos, santykių, bendravimo, vertinimo, konsultavimo, globos, vadovavimo, išmokymo technologijos.

Apie savimonę daug kalbama, bet ja nesidomima. Tuo tarpu ji yra visokio veikumo moryvacijos versmė, trykštanti iš asmens santykių su aplinka ir saviimi refleksijos. Juk tie santykiai – auklėjimo objektas. Auklėjimas pašauktas turtinti juos kultūros ir dvasinėmis vertybėmis, kad susiformuotų AŠ, pajėgus

produktyviai ir prasmingai realizuoti save kitų ir savo laimei. Taip savimonėje integruojasi Aš ir Mes. Jos aktyvacija išjudina prigimties ir santykių suformuotas galias. Čia ir kyla klausimas, kaip jas praktiškai aktyvuoti. Į tai iš dalies atsako kultūros pedagogika, tirianti istorinį vertybių paveldą ir jų išgyvenimą, iš dalies – asmenybės pedagogika, rodanti savito, išskilaus žmogaus ugdymo principus ir kelius, bet bene praktiškiausiai pamoko šiuolaikinė humanistinė pedagogika, atskleidžianti vidinius mechanizmus, kuriais vyksta saviaktualizacija, savirealizacija, saviraiška. Tai nuodugnios ir praktiškos teorijos, jų šviesoje žvelkime į kasdienį darbą. Nuo ko pradėti rengti būsimuosius mokytojus, kad jie sėkmingai vykdytų svarbiausią ugdymo funkciją – auklėjimą.

Kvalifikuotam auklėjimo darbui būsimuosius mokytojus įmanoma parengti tik tada, kai studentas yra rimtai motyvuotas skirti savo gyvenimą jaunosios kartos ugdymui, turi būtinų įgimtų duomenų ir kai jį auklėja visais atžvilgiais pavyzdingi bei kompetentingi dėstytojai. Todėl pedagoginė institucija turi būti gerai išauklėtų specialistų kolektyvas, tinkamai atrinktų studentų bendruomenė. Pirmiausias uždavinys – rengti auklėtoją, tik po to – mokytoją. Iki šiol daryta atvirkščiai.

Iki šiol užstant pedagogiką nekreiptas dėmesys į būsimąjo mokytojo asmenybės ugdymą. Rūpintasi tik žiniomis. Juk asmenybė ugdo asmenybę. Reikėtų pradėti nuo savęs ugdymo metodikos. Sunkiausias čia baras – savianalizė, pedagoginės savimonės puoselėjimas. Taigi: „Pažink save!“ (Sokratas). Neišvengiamai tenka praktiškai mokytis, kaip tai daroma. Tam būtinos mikropratybos. Jas palengvintų ir sukonsoliduotų videotreningas. Tada studentas ryškiai pamatytų save: savo trūkumus, teigiamybes. Atsirastų noras tobulinti save. Šią patirtį jis galėtų taikyti ir savo būsimajame darbe mokykloje, kur saviugdos labai labai trūksta. Čia taip pat trūksta gero asmeninio pavyzdžio. Kaip būti tikru pedagogu, taip pat išmokstama. Įgimti duomenys yra tik prielaidos. Todėl pedagogikos dėstytojai turi pasirūpinti, kad jų studentai vėliau būtų visokeriopu pavyzdžiu savo mokiniams. Tuo tarpu pedagogikos mokymo programos apie visa tai tyli.

Šiose programose nebuvo ir nėra tarpasmeninių ir grupės santykių ugdymo kurso. Ar tai neliečia pedagogo asmenybės? Tarkim, kaip mokytojui tapti patraukliu – klausimų klausimas, esmingai svarbus jo likimui tarp mokinių ir tėvų. Ar pakanka šypsenos? Kaip integruotis mokinių grupėje išlaikant save

identitetą? Kaip išvengti pseudoautoritetingumo? ir t.t. Nemažiau svarbu išmokyti santykių su savo kolegomis. Juk individo santykiai su kitais daro įtaką bendravimui, kuris iš esmės yra ne kas kita kaip pedagoginė veikla, lydinti mokytojo darbą. Neatsitiktinai šiandien guodžiamės, kad trūksta bendravimo kultūros, ypač bendravimo žodžiais kultūros. Nepakanka rūpintis vien cenzūriškais žodžiais. Svarbi pedagoginio kalbėjimo, ypač pokalbių metodika: laisvo pašnekesio, auklėjamojo, diagnostinio, konsultuojamojo pokalbio, dialogo ir kt. Išmokimui reikia nemažai laiko. Mokyimo programos net nenumato bendravimo kurso.

Visiškai užmiršamas mokytojų rengimas vertinimo darbui, nors kasdien pedagogas susiduria su mokinių asmenybės savybių, veiklos ir elgesio, grupės santykių, kolegų, tėvų vertinimu. Ar tie vertinimai teisingi? Ar jie padeda tobulinti, planuoti, apskaičiuoti, prognozuoti darbo turinį, būdus, eigą, rezultatus?

Kad būtų įmanoma pagrįstai vertinti, reikia tikslių duomenų, kokiais naudojasi empirinis mokslas. Pedagogas negali apsieiti be mokslinės pedagoginių, socialinių, psichologinių reiškinių analizės. Kaip paviršutiniškai ši analizė atliekama, matyti eiliniuose pedagogų tarybų posėdžiuose, susirinkimuose, konferencijose. Be nuodugnios analizės, negalima daryti išvadų, vertinti, ką nors pagrįstai spręsti. To reikia išmokyti. Tam turėtų padėti sociologinės, didaktinės ir psichologinės diagnostikos kursas. Jo deja nėra. Nenuostabu, kad mokytojai nemoka pasigaminti paprasčiausių didaktinių testų, juos sunormuoti, o testavimo rezultatus vertinti mokykliniu ar tarpmokykliniu lygiu; jei būtų visoms mokykloms parengti tokie testai, mokinių pažangumą lygintume visos respublikos mastu, ir aukštosioms mokykloms atkristų reikalas rengti stojamuosius egzaminus. Individualus vertinimas būna labai subjektyvus.

Diagnostikos teorijos ir praktikos išmokymas užtikrintų mokytojų patarimų (konsultacijos) mokiniams veiksmingumą. Mokytojai galėtų lengviau įsijausti į mokinį, jį pažinti, suprasti ir jam pagelbėti įvairių sunkumų atvejais, išvengti nesėkmių. Tuo tarpu būsimieji mokytojai net nežino, kokios dažniausios mokinių problemos, kokios būna jų priežastys, kaip rasti priežasčių kekes viršūnę, kokiais būdais ją įveikti. O pati konsultavimo technika? Jos metodikai šiandien sukurtos įvairios teorijos. Jų netaikome pedagoginei praktikai. Žodžiu, pedagogikos programose turi rasti vietos psichopedagoginei konsultacijai.

Visi minėti pedagogikos kursai padėtų spręsti mokinio globos ir vadovavimo jam problemą. Kodėl problemą? Todėl kad iki šiol buvo kalbama tik apie vadovavimą, kuriamos vadovavimo teorijos, o mokyklinio vaiko globa, jo asmenybės sauga buvo antraeilis klausimas. Kaip integruoti globą ir vadovavimą? Kaip derinti laisvę ir prievartą? Kaip garantuoti produktyvią saviraišką? Tūkstantis klausimų. Kraštutiniai sprendimai iki šiol darė tik žalą. Todėl pedagogikos dėstytojams derėtų skirti nemažai laiko tiems klausimams praktiškai spręsti, o mokymo programos turėtų to iš jų reikalauti. Tai liečia ne tik elgesio, bet ir mokymo sferą.

Mokytojai geriausiai parengiami mokomajam darbui. Juos tiktai slegia mokymo priemonių, technikos ir technologijos trūkumai. Jų trūksta ir pedagogikos dėstytojams. Net vaizdumo, audiovizualinių priemonių trūksta! Kaip studentams nesibodėti sausu didaktikos kursu?!

Čia paminėjau tik svarbesnes pedagoginės veiklos sferas, kuriose būsimieji mokytojai neįgyja praktinių įgūdžių. Tuo nenoriu sumenkinti teorijos ir istorijos vaidmens. Priešingai, reikėtų įvesti lyginamosios pedagogikos kursą, kad studentai gerai žinotų, kas naujo dabarties ugdymo filosofijoje, psichologijoje, įvairių šalių švietimo sistemose. Beje, toks kursas pradėtas Vilniaus universitete. Taip pat reikėtų plėsti studentiškuosius pedagogikos mokslinius tyrimus, rengti juos magistro laipsniui. Nepakankamai nuodugnai išsemiamos visos pedagoginės studentų praktikos galimybės – dažnai jie tėra „homines exteriores”.

Kad studentas taptų tikru mokyklos gyvenimo „vidiniu žmogumi”, mums reikia dar gerokai pagalvoti, kokias rengti pedagogikos programas.